

Cumpetenzas transversalas

Aspects persunals, socials e metodics entaifer il Plan d'instrucziun 21

■ **Tras l'orientaziun a cumpetenzas cuntegna il Plan d'instrucziun 21 dapli che mo la formulaziun da prescripziuns areguard il cuntegn da la materia. Cun descriver las finamiras da l'instrucziun en furma da cumpetenzas, vegnan cuntegn cultural colliad cun abilitads ed inschigns dal rom e transversals ch'èn d'acquistar en quest connex; la savida e las abilitads, las cumpetenzas dal rom e las cumpetenzas persunals, socialas e metodicas vegnan cumbinadas ina cun l'otra.** En il focus vegnan uschia er mess ils process d'acquistaziun, d'emprerder e da schliar problems che las scolaras ed ils scolars dovran per acquistar las cumpetenzas. Sut quest aspect po l'orientaziun a cumpetenzas vegnir considerada sco furma extendida da l'orientaziun a la furmaziun ed a las finamiras d'instrucziun, che cumpiglia finamiras e strategias dal rom, ma er finamiras e strategias orientadas als process. Tras ella sa spostan ils accents da la moda da contemplar l'instrucziun e l'emprerder.

Tgirar in dialog constructiv ed esser avert per las ideas dals auters – ina cumpetenza sociala fundamentala.

FOTO: PD

collavuraziun cun auters.

Cumpetenzas dal rom e cumpetenzas transversalas

Las fassetas pertutgan tant las cumpetenzas dal rom sco er las cumpetenzas transversalas. Las cumpetenzas dal rom descrivan la savida specifica dal rom sco er las abilitads ed ils inschigns respectiv. Cun las cumpetenzas transversalas èn manegiadas la savida e las abilitads che giogan – sur ils champs ora – ina rolla impurtanta per l'emprerder en scola ed ordaifer la scola. Ellas cumpiglian cumpetenzas persunals, socialas e metodicas. A lur svilup èn participads tut ils champs, mintgamai cun lur cuntegn specific, cun lur access als roms, cun lur modas da proceder e cun lur perspectivas dal mund. Sa fatschentond cun objects d'emprerder variabls e schliend problems na s'acquistan las scolaras ed ils scolars betg mo ina savida impurtanta per il rom, mabain fan er experienschas d'emprerder e s'acquistan la savida da metodas e da strategias che sa lascha transponer sin novs connexs d'emprerder e sin novs pretensiuns. Sa fatschenttar pli profundamain cun cuntegn dals roms signifitga pia adina er in emprerder che va pli lunsch ch'il cuntegn dal rom specific, da medema maniera sco che mintga emprerder dal rom specific pretensius è dependent da cumpetenzas transversalas da las scolaras e dals scolars. L'interacziun tranter cumpetenzas dal rom e cumpetenzas transversalas funcziuna dentant mo sche er la promozion da cumpetenzas transversalas survegn – sper u cun il svilup da las cumpetenzas dal rom – ina plazza fixa ed impurtanta en la lavur d'instrucziun quotidiana.

Cumpetenzas transversalas

En tut ils champs e moduls e durant l'entir temp da scola sviluppan las scolaras ed ils scolars, ultra da l'acquist da las cumpetenzas dal rom, cumpetenzas transversalas, vul dir abilitads persunals, socialas e metodicas ch'èn centralas per dumagnar incumbensas da different gener en divers secturs da la vita. Els emprendan da far ponderaziuns davart sa-

sezs, da dumagnar a moda pli e pli independenta il mintgadi da scola e lur emprerder, da lavurar vi da l'atgna abilitad d'emprerder, da perseguitar atgnas finamiras e valurs e da reflectar davart quellas. Els s'acquistan abilitads socialas e comunicativas ed emprendan da lavurar ensemen cun auters uffants, da schliar conflicts e d'ir enturn cun la diversitad. Els s'acquistan cumpetenzas linguisticas complessivas, emprendan d'ir enturn adequatamain cun infurmaziuns e sviluppan abilitads da schliar problems.

Promozion en scola

La furma da las cumpetenzas persunals e socialas, in pau main da las cumpetenzas metodicas, vegn determinada per gronda part da l'ambient familiar e da l'ulteriur ambient social dals uffants e giuvenils. En il context da scola vegnan ellas svilupadas e furmadas vinavant.

Per l'ina vegnan promovidas ed extendidas las cumpetenzas transversalas en la vita cuminaivla dal mintgadi en scola. Per l'otra porscha l'instrucziun la chaschun da lavurar vi da cumpetenzas transversalas. Quai cun s'occupar pli profundamain cun cuntegn dals roms. Tut tenor l'incumbensa, la finamira e las premissas da las scolaras e dals scolars gidan differentas cumpetenzas persunals, socialas e metodicas a schliar in'incumbensa. Igl è ina da las incaricas liantas da las persunas d'instrucziun da sviluppar e da promover las cumpetenzas dal rom e las cumpetenzas transversalas en tuts trais ciclus ed en tut ils champs. Las cumpetenzas transversalas èn ina contribuzion a la furmaziun per in svilup persistent.

Cumpetenzas persunals

Autoreflexiun: Enconuscher e nizzegiar las atgnas resursas

Las scolaras ed ils scolars san percepir agens sentiments ed exprimer quels tut tenor la situaziun; san percepir e formular lur interess e basegns; san stimar fermezzas e deblezzas da lur cumportament d'emprerder e da lur cumportament social; san revegnir a lur fermezzas e san far diever da quellas cun cleras finamiras; san analizar sbagls e reflectar davart soluziuns alternativs; san guardar enavos sin vias d'emprerder, san descriver e giuditgar quellas; san cumparegliar atgnas valitaziuns ed agens giudicaments cun valitaziuns e giudicaments externs e trair conclusiuns or da quai (giudicament da sasezs e d'auters); san realisar conclusiuns tratgas or da giudicaments da sasezs e d'auters.

Autonomia: Dumagnar a moda pli e pli autonoma il mintgadi da scola ed ils process d'emprerder, sviluppar perseveranza

Las scolaras ed ils scolars san s'arranschar en novs situaziuns nunusitadas; san acceptar novs sfidas ed ir enturn a

moda constructiva cun talas; san ir per sustegn ed agid en cas da basegn; san endrizzar ina plazza da lavur adattada, organisar l'agen emprerder, parter en il temp e sche necessari far pausas; san sa concentrar sin in'incumbensa e lavurar cun perseveranza e disciplina vi da tala; san liquidar las lezias ed ils pensums en atgna responsablad e sa preparar per controllas d'emprerder; san liquidar lavurs survegnidas a moda conscienziosa e fidada ed entaifer il termin; san applitgar strategias per terminar in'incumbensa er en cas da resistenzas e d'obstachels.

Independenza: Persequitar atgnas finamiras e valurs e reflectar davart quellas

Las scolaras ed ils scolars san daventar conscients da las atgnas opiniuns e persvasiuns (p.ex. davart las rollas da las schlattainas) e communitar quellas; san metter en dumonda tant las atgnas opiniuns e persvasiuns sco er quellas d'auters en vista ad arguments ch'èn la basa da talas (fatgs, interess, valurs); san cumparegliar arguments in cun l'auter e surpigliar in agen puntg da vista; san preschentar a moda credibla e chapibla ils arguments per l'agen puntg da vista; san midar in puntg da vista vertent sin basa da novs conclusiuns; san tschertgar alternativs u novs vias en discussiuns; san surpigliar e represchentar in agen puntg da vista, er sche quel stat en cuntradizion cun las opiniuns / aspetativas predominantas.

Cumpetenzas socialas

Abilitad da manar in dialog ed abilitad da cooperar: Sa barattar cun umans, collavurar

Las scolaras ed ils scolars san sa participar activamain ed en il dialog a la collavuraziun cun auters; san tadar attentamain e san percepir ed integrar opiniuns e puntgs da vista d'auters; san negoziar cunvegns ed observar reglas en la grupa ed en classa u en in cussegl da scolars; san respectar las opiniuns ed ils puntgs da vista d'auters e resguardar tals en il dialog; san – tut tenor la situaziun – remetter u far valair agens interess en la grupa a favur da l'ademplement da las finamiras; san planisar lavurs en grupa; san applitgar differentas furmas da lavur en grupa.

Abilitad da schliar conflicts: Denominar conflicts, tschertgar propostas da soluziun, schliar conflicts

Las scolaras ed ils scolars san communitar a moda objectiva ed orientada a las finamiras, applitgar reglas da discussiun e tematisar directamain conflicts; san sa metter en la situaziun d'in auter e daventar conscients da quai che l'auter pensa e senta; san communitar critica a moda adequata, clera e curtaschaivla e colliar la critica cun propostas constructivas; san acceptar critica e metter en dumonda l'atgna posiziun; san applitgar

furmas e proceduras da l'elavuraziun constructiva da conflicts; san tschertgar in consens en ina situaziun da conflict e renconuscher quest consens; san supportar situaziuns da conflict betg schliablas e tschertgar novs pussaivladads da schliar il conflict, els van sche necessari per il sustegn da terzas persunas; san trair a niz ils agids mess a disposiziun da la scola ed acceptar ils instruments per schliar conflicts senza duvrar violenza.

Ir enturn cun la diversitad: Vesair la diversitad sco envrigiment, gidar a purtar l'egalitad

Las scolaras ed ils scolars san percepir e chapir ils umans en lur puncts cuminaivels ed en lur differenzas; san ir enturn cun respect cun umans che han differentas premissas d'emprerder u che sa differenzieschan areguard la schlattaina, la color da la pel, la lingua, la derivanza sociala, la religiun u la furma da viver; san reflectar l'effect da la lingua e guardan da duvrar – areguard la diversitad – ina lingua da stima e respect; san identifitgar il diever d'ina lingua sprezzanta ed umilianta e n'acceptan betg passivamain ina tala.

Cumpetenzas metodicas

Abilitad linguistica: Svilupp in vast repertori da furmas d'expressiun linguisticas

Las scolaras ed ils scolars san identifitgar furmas da l'expressiun linguistica e chapir lur significaziun; san exprimer linguisticamain differentes fatgs e sa far chapibels envers auters; san chapir ed applitgar terms tecnic e sorts da texts dals differentes champs.

Trair a niz infurmaziuns: Tschertgar, giuditgar, elavurar e preschentar infurmaziuns

Las scolaras ed ils scolars san tschertgar, collecziunar e cumpilar infurmaziuns che derivan d'observaziuns ed experiments, da l'internet, da cudeschs e gassetas, da texts, tabellas e statisticas, da graficas e maletgs sco er d'enquistas ed intervistas; san estructurar e resumir las infurmaziuns collecziunadas e differenziar en quest connex chaussas essenzialas da chaussas irrelevantas; san cumparegliar infurmaziuns e stgaffir connex (pensar cumbinatoric); san valitar e giuditgar la qualitat e l'impurtanza da las infurmaziuns collecziunadas e structuradas; san preparar ils resultats en differentas furmas da preschentaziun, sco mindmaps, rapports, placats u referats, e render enconuscents quests resultats ad auters.

Schliar lezias/pensums/problems: Acquistar strategias d'emprerder, planisar, realisar e reflectar process d'emprerder e da lavur

Las scolaras ed ils scolars enconuschan strategias d'emprerder generalas e specificas dal rom e san trair a niz quellas; san examinar e chapir las incumbensas ed ils problems e dumandar en cas da basegn; san giuditgar, quant difficil u facil che las incumbensas / las schliaziuns dals problems vegnan ad esser per els; san identifitgar musters enconuscents davos in'incumbensa / in problem e deducir da quai ina via da soluziun; san identifitgar novs sfidas e skizzar soluziuns creativas; san fixar finamiras per las incumbensas e las schliaziuns dals problems e planisar pass da realisaziun; san realisar, documentar e reflectar process d'emprerder e da lavur.

La preschentaziun:

Dossier «Plan d'instrucziun 21 – Cumpetenzas transversalas».

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=2876
www.chatta.ch

Tras l'orientaziun a cumpetenzas vegn il sguard drizzà sin la dumonda, tge savida e tge abilitads ed inschigns che las scolaras ed ils scolars duain acquistar cun tge qualitat en ils champs. L'orientaziun a cumpetenzas en il Plan d'instrucziun 21 sa basa tranter auter sin las explicaziuns da Franz E. Wejnert. Tenor el cumpiglian cumpetenzas pliras fassetas che sa refereschan al cuntegn ed als process: abilitads, inschigns e savida, ma er prontezas, posiziuns e tenutas. Tras questas ultimas na vegnan betg mo tematisadas virtids che stattan en in connex cultural (sco in comportament respectus, reflectar arguments ed opiniuns a moda critica, respectar ils umans e la natira e.u.v.), mabain cunzunt er aspects da l'emprerder en atgna responsabladad, da la cooperaziun, da la motivaziun e da la prontezza da furnir prestaziuns.

Ina scolara u in scolar è per exempel cumpetent en in champ, sch'ella u el revegn a savida existenta u sa procura la savida necessaria; chapescha noziuns specificas centralas e connexs, sa exprimer quels linguisticamain e sa applitgar quels en lezias e pensums; dispona d'abilitads e d'inschigns per schliar problems e per dumagnar lezias e pensums impurtants per il rom (che sa refereschan a la percepsiun, a la chapientscha u al giudicament, ch'èn da natira concepziunala, estetica, tecnica...); planisescha ses agir sa referind a la chaussa e s'orientond a las finamiras, prenda decisiuns d'execuziun adequatas per ses agir, mussa disciplina da sasez e perseveranza; tira a niz activamain e cun atgna motivaziun chaschuns d'emprerder, proceda metodicomain ed applitgescha strategias d'emprerder; è abel d'applitgar sias cumpetenzas er en furmas variabls da la

Cumpetenzas persunals, socialas e metodicas e lur cruschadas.

FOTO: MAD